

Nr 317.

Av herrar **Holmström** i Stockholm och **Carlsson** i Stockholm, *angående avskaffande av den enskilda affärsmässiga platsförmedlingsverksamheten.*

I äldre tid fanns vid sidan av den arbetsförmedling, som ingick i skråväsendets uppgifter, en privat, affärsmässig förmedling av arbete åt tjänstehjon. Redan så tidigt som på 1730-talet tycks man emellertid haft blicken öppen för den i förvärvssyfte bedrivna platsförmedlingens avigsidor. Då inrättades nämligen i Stockholm det s. k. adresskontoret, som visserligen blev av kort varaktighet, men som är av intresse såsom varande det första försöket att genom avkoppling av det privata förvärvsintresset leda arbetsförmedlingen in på sundare banor.

I modern tid har man på två olika sätt sökt att komma till rätta med de missförhållanden, som i allmänhet vidlåda affärsmässig förmedling, *dels* har man genom *administrativa åtgärder* sökt reglera den privata kommissionärsverksamheten och *dels* har man genom upprättande av *offentliga anstalter för kostnadsfri förmedling* försökt göra de arbetssökande oberoende av de privata platsbyråerna.

De första mera definitiva författningsbestämmelserna i vårt land datera sig från år 1884. Den 28 november nämnda år utfärdades av Kungl. Maj:t en kungörelse angående kommissionärer för anskaffande av tjänstehjon och andra av anställning inom och utom riket. I denna kungörelse stadgades, att yrkesmässig verksamhet som kommissionär för anskaffande av arbetsanställning endast finge bedrivas under förutsättning, att vederbörande Kungl. Maj:ts befallningshavande därtill lämnat tillstånd. Såsom villkor för tilldelning av dylik rättighet föreskrevs, att sökanden skulle vara svensk undersåte, äga medborgerligt förtroende, råda över sig och sin egendom, hava gjort sig känd för ordentlighet samt i övrigt finnas lämplig. Tillståndet skulle lämnas tills vidare och kunde återkallas, när omständigheterna därtill föranledde. Kommissionär skulle föra förteckning över de personer, som genom hans försorg erhöle anställning, vilken förteckning vid anfordran skulle företes hos polisen. Några föreskrifter om prövning och fastställelse av de avgifter, som skulle erläggas av dem som anlidade kommissionären, funnos icke i denna författning.

Ehuru avsikten med utfärdandet av 1884 års kungörelse i första hand synes ha varit att skapa kontroll över förmedling av svensk kvinnlig arbetskraft till utlandet, då det varit vanligt, att de uppgivna platserna icke erbjödo utlovade

förmåner och de arbetssökande ofta måste hemsändas på vederbörande konsulats bekostnad, kom huvudintresset vid tiden efter kungörelsens utfärdande att i stigande grad gälla förmedling av anställning inom landet med anledning av de klagomål, som allt oftare riktades mot kommissionärernas i allmänhet höga och okontrollerade arvoden ävensom deras understundom vilseledande annonsering.

För vinnande av kontroll över den privata platsförmedlingen och skärpt prövning av ansökningar om tillstånd för upprättande av nya platsbyråer utfärdades den 5 maj 1916 en ny kungörelse angående kommissionärer för anskaffande av arbetsanställning, vilken författning ännu äger tillämpning.

Häri föreskrives bland annat, att vid prövning av ansökan om tillstånd särskild hänsyn skall tagas till behovet i orten av dylik verksamhet. I ansökning skall lämnas uppgift å den lokal, där rörelsen är avsedd att bedrivas, samt å taxa för anlitan av kommissionären. Ändring av taxa skall dessutom anmälas till Kungl. Maj:ts befallningshavande, innan den börjar tillämpas. Vidare skall en förteckning över lediga platser och ansökningar om plats varje månad insändas till socialstyrelsen.

Med de nya bestämmelserna avsågs att begränsa ifrågavarande verksamhet till den omfattning, som motsvarar det verkliga behovet å olika orter, samt att möjliggöra nödig kontroll över densamma genom ett enhetligt expeditions- och rapportsystem.

Det har emellertid visat sig, att man ej heller efter utfärdandet av 1916 års kungörelse förmått råda bot på missförhållandena på den privata arbetsförmedlingens område.

Inom det område, där den privata i förvärvssyfte bedrivna arbetsförmedlingen ännu spelar någon nämnvärd roll, beträffande förmedling av kvinnlig arbetskraft till hemmen, existera alltså samma svåra missförhållanden. Genom en mängd rapporter från vederbörande polismyndigheter kan det visas, hur genomgående osunda förhållandena äro, och ändå är det bara en bråkdel av alla missförhållanden, som komma till polisens kännedom.

De hos länsstyrelserna anmälda taxorna, som byråerna formellt tillämpa, äro redan de ofta oskäligen. Sålunda tar en byrå exempelvis först en inskrivningsavgift på 3 kronor, gällande 1 år, därefter fordras av arbetsgivaren 8 å 10 kronor i förmedlingsarvode och av den arbetssökande 20 procent av den första månadslönen. En annan "laglig" taxa föreskriver en inskrivningsavgift varierande mellan 1 och 3 kronor, för arbetssökande en förmedlingsavgift av mellan 5 och 20 procent av första månadslönen och för arbetsgivare 10 procent av lönen, alltså i vissa fall sammanlagt ända upp till 30 procent av första månadslönen för förmedling av en plats, utan att dock någon garanti lämnas om anställningens varaktighet. En tredje byrå beräknar sitt arvode efter 10—20 procent av första månadslönen, därvid kost och logi värderas till 100 kronor, således blir arvodet för t. ex. en barnsköterska med 50 kronor i lön 15 procent av 150 kronor, d. v. s. 22 kronor 50 öre. När det gäller s. k. hemsköterskor är det

också vanligt, att arvudet utgör 10 procent av avlöningen för varje dag hon är i arbete under året. Detta var nu bara exempel på officiella taxor, som alltså anmälas till länsstyrelsen. Sedan är det ju en känd sak, att kommissionärerna på olika sätt kringgå taxorna. Av en rapport från 1921 framgår, hurusom en kommissionär för förmedling av en plats med en lön av 60 kronor av arbetsgivare och arbetssökande tillsammans betingat sig ett arvode på 35 kronor, under det att han enligt den officiella taxan ej var berättigad till mer än 6 kronor. Den platssökande får i allmänhet utom taxan betala 2 à 3 kronor för blotta anvisningen på en ledig plats, oavsett om plats erhålles eller ej, och en mycket använd metod är att simulera lediga platser för att uppehålla sökanden i hopp om att längre fram kunna skaffa anvisning på en ledig plats. Lyckas ej detta, har den arbetssökande inga utsikter att få igen sina pengar, ty när det gäller arvoden utom taxan lämnas naturligtvis inga kvitton. Det händer också ofta, att sökanden anmodas deponera en mindre summa för kommande utgifter, och dessa pengar får han vanligen heller aldrig igen.

I den privata förmedlarens intresse ligger också, att rörligheten på arbetsmarknaden blir den största möjliga och att folk ej stanna kvar på sina platser för länge. Så utbjudas t. ex. till arbetsgivarna icke lediga, men vederligen dugliga tjänare, och med löften om högre lön lockas sedan dessa från innehavda platser. Genom vilseledande annonser i landsorten lockas även oerfaret folk in till de större städerna. Landsflickor dras så bort från de platser de hava på landet och tränga ut den i städerna befintliga arbetskraften, emedan dessa landsflickor ofta på grund av sin större "lätthanterlighet" äro en mera begärlig arbetskraft. De som ej lyckas erhålla några platser få dock vidkännas avsevärda kostnader för resorna och "platsförmedlingen".

Det kunde lämnas många andra exempel på missförhållandena på detta område, vilka den intresserade även med lätthet kan få bekräftade hos vederbörande polismyndigheter, och det torde ej vara behöfligt att här ytterligare belysa desamma.

Det andra sättet, på vilket man sökt att komma till rätta med den privata arbetsförmedlingens avigsidor — att genom upprättandet av offentliga anstalter för avgiftsfri förmedling göra annan förmedling överflödig — har däremot visat sig vara mera effektivt.

Under den tid, som gått sedan den offentliga arbetsförmedlingen med år 1907 kom i åtnjutande av statsbidrag och ställdes under statens ledning och kontroll, har den nått en hög grad av utbredning och effektivitet. Hela Sverige är nu omspunnet med ett visserligen relativt glest, men dock sammanhängande nät av offentliga arbetsförmedlingsanstalter. Varje arbetsgivare och arbetssökande, som anlitar ett litet avdelningskontor i en avlägsen landsända, kan genom den direkta förbindelsen mellan de olika anstalterna erhålla en överblick över och kontakt med hela landets arbetsmarknad. Den offentliga arbetsförmedlingen har också visat sig utgöra en av de allra viktigaste förutsättningarna för åtgärder för arbetslöshetens bekämpande. Genom frånvaron av varje tillstym-

melse till privat förvärvsintresse vid utövandet av den förmedlande verksamheten förebygges varje ekonomiskt utnyttjande av de arbetssökandes vanligen prekära situation.

Den offentliga förmedlingen har också på grund av de fördelar den i alla avseenden erbjuder utan svårighet absorberat den privata förmedlingen, med undantag huvudsakligen endast för förmedlingen av kvinnlig arbetskraft till hemmen. Genom den offentliga förmedlingens försorg tillsätts numera i runt tal 200,000 platser om året, under det att motsvarande siffra för den privata förmedlingen är 40,000. Av 100 ledigförklarade platser tillsätter den offentliga förmedlingen 78 och den privata endast 34. Härav framgår, att den privata arbetsförmedlingen i jämförelse med den offentliga är mycket litet effektiv, och man har till och med haft anledning förmoda, att den förra så småningom skulle helt upphöra. En minskning i fråga om antalet byråer har också förmärkts mellan åren 1917—1923. Denna minskning har emellertid därefter avstannat. Det är för övrigt att märka, att de privata förmedlarnas inkomster ofta ej bero på antalet av de platser som tillsätts genom deras förmedling utan på det osunda ekonomiska utnyttjandet av de platssökande. Yrket är också i hög grad ägnat att locka mindervärdiga individer, som med användande av oärliga metoder kunna göra verksamheten mycket lukrativ.

Utomlands har man länge ansett, att den enda framkomliga vägen, när det gäller den privata arbetsförmedlingens verksamhet, är att förbjuda den och överlämna så gott som all förmedling till offentliga, avgiftsfria anstalter. I Tyskland har man år 1923 fått en lag, som föreskriver, att inga nya byråer få inrättas och att alla gamla skola vara avvecklade inom viss tid.

I vårt land har det även varit tal om att slopa den privata affärsdrivande förmedlingsverksamheten. Genom proposition till 1921 års riksdag kom även frågan om den enskilda platsförmedlingens berättigande under statsmakternas prövning. Vid internationella arbetsorganisationens konferens i Washington år 1919 hade nämligen antagits en rekommendation angående arbetslösheten, vilken i sin första punkt hemställde om vidtagande av åtgärder i varje land för åvägabringande av förbud mot upprättandet av sådana arbetsförmedlingsanstalter, som taga betalning eller eljest bedriva sin verksamhet som affär. Beträffande redan förefintliga dylika anstalter hemställdes, att deras verksamhet måtte göras beroende av regeringens tillstånd, och att alla till buds stående medel måtte användas för att snarast möjligt avskaffa dylika anstalter. Den dåvarande svenska delegationen för det internationella socialpolitiska samarbetet hade i ett till propositionen bilagt yttrande rörande nämnda rekommendation bland annat förklarat sig anse, att den affärsmässiga förmedlingsverksamheten i Sverige i stort sett måste sägas vara stadd på avskrivning, detta till följd av den restriktiva lagstiftningen i förening med den offentliga arbetsförmedlingens överlägsenhet. Med hänsyn härtill befanns rekommendationen icke böra vid nämnda tidpunkt giva anledning till några särskilda åtgärder från statsmakternas sida i avseende å den enskilda arbetsförmedlingen.

Uttryckligt förbud mot privat affärsmässig platsförmedling gäller endast på ett område, nämligen ifråga om sjömansförmedling. I anledning av en konvention angående arbetsförmedling för sjömän befallde Kungl. Maj:t genom cirkulärbrev den 31 mars 1922 samtliga länsstyrelser i riket att återkalla alla meddelade tillstånd att yrkesmässigt utöva verksamhet som kommissionär för anskaffande av arbetsanställning för sjömän.

Beträffande sjuksköterskebyråerna gälla enligt författningar av 1920 och 1922 särskilda bestämmelser, varigenom dessa äro ställda under medicinalstyrelsens kontroll. Till den affärsmässiga förmedlingen kan man naturligtvis ej räkna varken den förmedling, som i filantropiskt syfte bedrivs av vissa föreningar, ej heller de olika fackliga sammanslutningarnas arbetsförmedlingar.

Genom remisser den 6 oktober 1916, den 19 september 1924 och den 10 november 1925 har Kungl. Maj:t anbefallt socialstyrelsen att avgiva utlåtande angående vissa frågor i samband med 1916 års kungörelse, som bland annat uppkommit i anledning av de rådande missförhållandena. Genom den utredning, som socialstyrelsen i anledning härav företagit och som utmynnar i ett förslag till vissa ändringar av 1916 års kungörelse, har frågan om den privata affärsdrivande arbetsförmedlingens existensberättigande återigen blivit aktuell. Socialstyrelsen framhåller olägenheten av den rådande administrativa dualismen, som är ägnad att försvaga kontrollen, och föreslår en centralisering av prövnings- och beslutanderätten till socialstyrelsen och fastställande av normaltaxor. Ett genomförande av socialstyrelsens förslag skulle nog i flera avseenden medföra förbättringar, ty socialstyrelsen är såsom beslutande myndighet naturligtvis på grund av sin ingående kännedom om förhållandena på arbetsmarknaden mera lämplig än länsstyrelserna. Det är också att förvänta, att socialstyrelsen skulle bli mera njuigg, när det gäller meddelandet av nya tillstånd.

Vi hålla dock före, att det av socialstyrelsen framlagda förslaget icke innebär den tillfredsställande lösningen av frågan. Missförhållandena komma nämligen i stort sett, såsom bör framgå av den förut lämnade redogörelsen, alltid att förefinnas, så länge den enskilda affärsmässiga arbetsförmedlingen överhuvudtaget tillåtes. Alldeles bortsett från svårigheten att, såsom föreslagits, fastställa normaltaxorna, kommer en effektiv kontroll av dessas tillämpning aldrig att kunna genomföras. Det har ju förut visats, hurusom de nu gällande taxorna, som de enskilda företagen helt och hållet själva bestämma, kringgås och hur de arbetssökandes okunnighet om förhållandena på arbetsmarknaden utnyttjas ekonomiskt. Hur skulle man då kunna räkna med att efter införandet av normaltaxorna det skulle bli lättare att kontrollera vederbörande, när efter en snävare reglering av taxorna intresset att frångå desamma givetvis skulle bliva så mycket starkare. Ej kan heller genom de föreslagna reformerna vinnas någon ändring i avseende å kommissionärsbyråernas uppmuntrande av platsombyte eller i deras ur allmänna synpunkter fördärvliga metod att i onödan locka arbetskraften på landet in till städerna eller övriga här förut berörda missförhållanden förebyggas. Det finnes icke längre något större samhälleligt

behov av den affärsmässiga enskilda arbetsförmedlingen. Den vid 1921 års riksdag förutsatta nedgången i verksamheten har även uteblivit. Även om det hade kunnat påvisas, att denna nedgång i den privata arbetsförmedlingens verksamhet i den utsträckning, som man förväntade, kommit att äga rum, borde detta dock ej hava utgjort något verkligt skäl att ej genom lagstiftning helt och hållet förbjuda denna verksamhet. Det är nämligen att märka, att det är just den kanske relativt obetydliga kvarvarande återstoden av ifrågavarande verksamhet, vilken säkerligen ej kan beräknas av sig självt helt försvinna, som utgör den största faran för de arbetssökande och samhället på grund av de osunda och bedrägliga metoder, efter vilka den arbetar. Vidare skulle ju allt fortfarande ett bibehållande av den enskilda affärsmässiga arbetsförmedlingen försvåra överblicken över arbetsmarknaden och därmed även åtgärderna för arbetslöshetens bekämpande.

Enligt vår uppfattning är därför den enda riktiga lösningen av den föreliggande frågan den, att den enskilda affärsmässiga platsförmedlingsverksamheten utan dröjsmål avskaffas. I samband härmed bör given sak vara, att den offentliga arbetsförmedlingen så organiseras, särskilt genom erforderlig specialisering av densamma, att den på ett tillfredsställande sätt kan tillgodose de krav, som från arbetssökande och arbetsgivare kunna ställas på densamma.

Med åberopande av vad vi sålunda anfört, få vi fördenskull hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om vidtagande av erforderliga åtgärder i syfte att den enskilda affärsmässiga platsförmedlingsverksamheten skyndsammast må kunna avskaffas och att Kungl. Maj:t, där så finnes erforderligt, måtte förelägga riksdagen de förslag, som därav kunna föranledas.

Stockholm den 21 januari 1928.

K. W. Holmström
i Stockholm.

Olof Carlsson
i Stockholm.
